

ROMAN

budala

RURÇA ASLINDAN ÇEVİREN: LEYLA ŞENER

D Ü N Y A E D E B İ Y A T I

DAMEDEN
ÖNCE
OKUNACAK
1001
KİTAP

dostoyevski

BUDALA

Fyodor Dostoyevski

Dünya Roman - Öykü

TİMAŞ YAYINLARI | 3462
Dünya Edebiyatı Dizisi | 11

YAYIN YÖNETMENİ
İhsan Sönmez

EDİTÖR
Ayşe Tuba Ayman

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1. BASKI
Mart 2014, İstanbul

3. BASKI
Eylül 2019, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-1505-4

9 786050 815054

TİMAŞ YAYINLARI

Çağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
f t g+ timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi
Avcılar/İstanbul
Telefon: (0212) 412 17 77
Matbaa Sertifika No: 44451

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

Karların eridiği bir günde, sabah saat dokuz sularında, Varşova treni Petersburg'a yaklaşıyordu. Kasım ayının sonlarıydı. Hava o denli nemli ve sisliydi ki, gün zar zor aydınlanıyordu; vagonun pencerelerinden bakınca, hattın on adım sağında ve solunda neredeyse hiçbir şey ayırt edilemiyordu. En kalabalık olan, üçüncü mevki vagonlardı. Yolcular arasında yurt dışından gelenler de vardı; ama çoğu, yakın çevreden gelen küçük çaplı yatırımları olan işadamları ve dar gelirli insanlardı. Bütün yolcular yorgundu, gözleri uykusuzluktan ağırlaşmıştı. Soğuktan donan yolcuların yüzleriye sisin rengini almıştı.

Hava aydınlanınca, üçüncü mevki vagonlardan birinde, pencere yanında karşılıklı oturmuş iki yolcunun varlığı belirginleşmeye başladı. Bunlar eşyaları az, kıyafetleri sade, son derece etkileyici gençlerdi. Üstelik ikisi de sohbet etmeye can atıyordu. Bu iki genç, onları birbirleri için ilginç kılacak şeylerin farkında olsalardı, tabii ki, Petersburg-Varşova yolundaki üçüncü mevki vagonlardan birinde ikisini karşılıklı oturtan tuhaf rastlantıya şaşırıp kalırlardı.

Yolculardan biri yirmi yedi yaşlarında, kısa boylu, esmer ve kıvrıkcık saçlıydı. Duman rengi gözleri küçüktü, ama alev alev yanıyordu. Burnu geniş ve yassı, elmacık kemikleri çıkıktı. İnce dudakları alaycı, kaba, hatta kötü bir gülümsemeyle büzülüp duruyordu; ancak yüksek ve biçimli alnı, yüzünü bayağılıktan kurtarıyordu. Bu yüzdeki en dikkat çekici şey ölü solgunluğuydu; güçlü kuvvetli görünümüne rağmen kaba gülüşü ve ukala bakışlarına uymayan hüzünden bitkin olduğu anlaşılıyordu. İçi kara koyun postuyla astarlanmış bir palto giydiği için, geceyi

soğuktan titremeden geçirmişti. Oysa Rusya'nın nemli Kasım gecelerine hazırlıklı olmadığı belli olan diğer yolcu donmuştu. Üzerinde, kışları yabancı ülkelerden, mesela İsviçre ya da Kuzey İtalya'dan gelen ve Petersburg ile Eyedikunen arasındaki yolu göz önünde bulundurmeyen yolcuların giydikleri türden kapüşonlu geniş bir pelerin vardı. İtalya için uygun olan bu giyim biçiminin, Rusya için isabetli olduğu söylenemezdi.

Kapüşonlu pelerinin sahibi de yirmi altı-yirmi yedi yaşlarındaydı. Ortadan biraz uzun boylu, sarışın ve gür saçlıydı. Yanakları çökük, küçük sivri sakalı neredeyse beyazdı. Büyük mavi gözlerinin sessiz, ama yoğun bir ifadesi vardı; bu tuhaf ifade daha ilk bakışta bazıları tarafından sara hastalığının belirtisi olarak kabul edilebilirdi. Genç adamın yüzü aslında hoştu, ama o esnada donuktu ve hatta soğuktan morarmıştı. Elinde rengi atmış eski bir eşarba sarılı küçük bir bohça sallanıyordu; görünüşe bakılırsa bütün eşyası da buydu. Ayağında ise içinde tozluklar olan geniş tabanlı pabuçlar vardı. Bütün bu kılık kıyafet Rusya'ya özgü değildi.

Koyun postundan palto giymiş esmer komşusu, büyük ihtimalle yapacak başka bir işi olmadığından yol arkadaşını inceliyordu. Sonunda, bazen insanların bir yakınlarının zavallılığından duydukları memnuniyetten doğan patavatsız bir gülüşle:

“Çok soğuk, öyle değil mi?” diye sordu ve omuzlarını kaldırdı.

Yol arkadaşı sanki nicedir bu soruyu beklermiş gibi, “Hem de nasıl!” diye cevap verdi. “Üstelik karlar eriyor. Ya karakış olsaydı? Buraların bu kadar soğuk olacağını aklıma bile getirmemişim. Unutmuşum.”

“Yabancı bir ülkeden mi geliyorsunuz?”

“Evet, İsviçre'den.”

“Vay canına!” Esmer delikanlı hafifçe ıslık çalıp kahkahalar attı.

Sohbet etmeye koyuldular. İsviçre pelerini giyen sarışın genç, kara yağız arkadaşının umursamaz, önemsiz ve yersiz olduğu-

nu fark etmediği çoğu sorusunu umulmayacak bir nezaketle yanıtladı. Sözleri arasında, gerçekten de uzun zamandır, dört senedir Rusya'dan uzakta olduğunu; yurt dışına titreme ve kasılma nöbetleriyle gelen, saraya benzer sinirsel bir hastalık yüzünden yollandığını belirtti. Esmem delikanlı, sohbet esnasında birkaç kez gülümsedi; özellikle de, "Nasıl, iyileştirdiler mi bari?" sorusuna, sarışın genç, "Hayır, iyileştiremediler." deyince.

"Demek yabancı doktorlara ödediğiniz bütün paralar boşa çıktı!.." dedi esmer genç. Sonra alaycı bir sesle, "Biz de burada onlara inanırız." diye devam etti.

Yanlarında oturan kötü giyimli, kırmızı burunlu, sivilceli yüzü biri, "Çok doğru!" diye sohbe katıldı. Kırk yaşlarında ve güçlü yapıydı; mesleğinde kaşarlanmış küçük bir memura benziyordu. "Çok doğru, bayım. Rusya'nın özünü sömürüyorlar!"

İsviçreli doktorların müşterisi, tatlı ve yatıştırıcı bir sesle, "Benim durumum söz konusuysa çok yanılıyorsunuz!" dedi. "Birçok şeyi bilmiyorum, bu yüzden kuşkusuz sizinle tartışmam; ama profesör, yolculuk masraflarımı karşılamam için elindeki son kuruşunu bile bana verdi. Hastası olduğum iki sene boyunca da bana bakmıştı."

"Nasıl olur? Doktor masraflarınızı ödeyecek kimseniz yok muydu?" diye sordu kara yağız delikanlı.

"Yurt dışındayken bana destek olan Pavlişçev Beyefendi iki sene evvel vefat etti. Uzaktan akrabam olan General Epançin'in karısına mektup yazdım, ama cevap alamadım. Ben de buraya geldim."

"Kime geldiniz?"

"Yani nerede kalacağımı mı soruyorsunuz? Doğrusu henüz bilmiyorum. Aslında..."

"Henüz karar vermediniz yani?"

Yolcular kahkahayı bastı.

Kara yağız delikanlı, “Bütün eşyanız bu bohçadan mı ibaret?” diye sordu.

Kırmızı burunlu küçük memur hevesle, “Öyle olduğuna bahse girerim.” dedi. “Eminim yük vagonunda da eşyası yoktur. Öyle ya, kim demiş yoksulluk ayıp diye...”

Sarışın genç lafı dolandırmadan bütün eşyasının elindeki bohçada olduğunu doğruladı.

“Yine de bohçanızın belli bir değeri vardır.” diye sürdürdü memur, doyasıya güldükten sonra. (Bohça sahibinin de onlara uyup gülmesi kayda değerdi ve coşkunculuklarını artırıyordu.) “İçinde Napolyon, Frederik ya da Hollanda altını külçeleri olmadığına bahse girerim. Bunu pabuçlarınızın içindeki tozluklardan da anlayabiliriz. Ama General Epançin’in karısı gibi bir akraba işin içine girerse bohçanız kıymetlenebilir. Gerçekten akrabanızsa tabii... Hayal dünyası zengin herkesin başına gelebilecek bir dalgınlık yüzünden yanılmıyorsanız...”

Sarışın genç, “Bildiniz!” dedi. “Belki tam akraba sayılmayız. Sahiden de yanılmış olabilirim. Mektubuma cevap vermeyince hiç şaşırmadım aslında. Bunu bekliyordum.”

“Posta parasına yazık olmuş. Hımm... En azından saf ve içtensiniz, bu da takdire değer. Hımm... Herkes gibi biz de tanırız General Epançin’i. Toprağı bol olsun, İsviçre’de size bakan Pavlişçev Beyefendiye de biliriz. Tabii söz konusu olan Nikolay Andreyeviç Pavlişçev ise; çünkü bu isimde iki kuzen vardır. Biri hâlâ Kırım’da yaşıyor; nur içinde yatsın, diğer Nikolay Andreyeviç ise saygıdeğer biriydi. Zamanında dört bin kölesi vardı...”

“Evet, ismi Nikolay Andreyeviç Pavlişçev’di.” diye cevapladı sarışın genç ve her şeyi bilen beyefendiye dikkatle baktı.

Her şeyi bilen bu beyefendilere toplumun belirli bir tabakasında sık rastlanır. Her şeyi bilirler; bütün yeteneklerini, huzur nedir bilmeyen araştırma hırslarını, önüne geçemedikleri, zihinlerin-

den çıkaramadıkları bilme isteklerini –çağdaş düşünürlerin de katılacağı gibi– hayata dair daha önemli değerleri olmadığından tek bir yöne akıtırlar. Her şeyi bilirler diyorum, ama bildikleri sınırlıdır aslında; falanca nerede çalışır, kimi tanır, serveti ne kadardır, nerenin valisidir, kiminle evlidir, karısı ona ne kadar drachoma getirmiştir, ikinci ve üçüncü dereceden yeğenleri kimlerdir, vesaire... Bu her şeyi bilen beyefendilerin dirsekleri çoğunlukla yırtıktır ve on yedi ruble maaşla geçinirler. Haklarında bilgi sahibi oldukları kişiler, bu bilgilerin söz konusu beyefendilere ne gibi faydaları olduğunu anlayamazlar; ama bilgi sahiplerinin çoğu, bilgi toplamayı bilim adamı olmakla eş tuttuklarından bu durumdan büyük bir haz duyarlar. Neden duymasınlar ki? Bilgi toplamak kuşkusuz ilgi çekici bir bilimdir. Bu bilim dalında araştırma yapıp zirveye tırmanmış nice bilim adamları, yazarlar, şairler ve politikacılar gördüm.

Sohbet esnasında kara yağız delikanlı esniyor, amaçsızca camdan bakıyor, yolculuğun sona ermesini sabırsızlıkla bekliyordu. Dalgın, hem de aşırı derecede dalgın ve kaygılı görünüyor, tuhaf davranıyordu. Yol arkadaşlarının söylediklerini dinlemeden duyuyor, etrafına görmeden bakıyor, neye güldüklerini anlamadan, bilmeden gülüyordu.

Yüzü sivilceli memur, sarışın gence döndü:

“İsminizi bağışlar mısınız?”

Genç, her zamanki nezaketiyle hemen cevap verdi:

“Prens Lev Nikolayeviç Mişkin.”

Memur düşünceli düşünceli, “Prens Lev Nikolayeviç Mişkin mi? Tanımıyorum.” dedi. “Ama eski bir sülale tabii, Karamzin tarihinde bile kuşkusuz isimleri vardır. Ancak Mişkin prenslerinden birine hiç rastlamadım; ne ben tanıştım bu ismi taşıyan biriyle, ne de eminim bir başkası... Mişkin prenslerini hatırlayana rastlamak bile zor.”

“Tabii!” dedi Prens hemen. “Günümüzde, Mişkin prenslerinden kimse kalmadı. Benim dışımda... Sanırım ben sonuncuyum. Babalarımız ve atalarımız soylu kişilerdi. Babam, piyade asteğmendi. General Epançin’in karısı da bir Mişkin prensesi. Nasıl olur diye sormayın, ben de bilmiyorum. Soyunun sonuncusu olmalı o da...”

Memur güldü:

“Hah hah ha! Soyunun sonuncusu ha? Hah hah ha! Ne de güzel kıvırdınız!”

Kara yağız delikanlı da güldü.

Prens, kendine biraz şaşırды; berbat olsa bile kelime oyunu yapmayı başarmıştı. Sonunda, “İnanın bana, düşünmeden söyleyiverdim.” diye açıkladı durumu.

Memur onu neşeyle onayladı:

“Anlıyoruz, anlıyoruz.”

Kayrağız delikanlı, “Prens, siz orada, profesörün yanındayken bilimle de ilgilendiniz, öyle değil mi?” diye sordu.

“Evet, okudum biraz.”

“Ben ise hiç okumadım.”

Prens özür dilercesine devam etti:

“Ben de pek fazla bir şey öğrenemedim zaten. Hastalığımdan dolayı düzenli bir eğitim alamadım.”

“Rogojinleri bilir misiniz?” diye hızla sordu kara yağız delikanlı.

“Bilmem. Hayır. Rusya’da fazla kimseyi tanımam. Siz Rogojinler’den misiniz?”

“Evet, ismim Parfen Rogojin.”

Memur aşırı bir saygıyla, “Parfen mi? Hani şu...” diye söze başladı.

Kara yağız delikanlı sabırsızlıkla sözünü kesti:

“Evet. O benim...” Zaten o zamana dek sivilceli memurla muhatap olmamıştı, başından beri yalnızca Prensle konuşmuştu.

“Ama... Nasıl olur?” Memur afallamış, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Yüzünde, saygı ve hayranlıkla karışık bir korku ifadesi belirdi ansızın. “Geçen ay, iki buçuk milyon miras bırakarak göçüp giden Semyon Parfenoviç Rogojin’in oğlu musunuz yani?”

“Onun iki buçuk milyon miras bıraktığını sen nereden biliyorsun?” diye sözünü kesti kara yağız delikanlı; bu kez memura bakmaya tenezzül etmemişti. “Bak sen şu işe... (Prens’e göz kırptı.) Dalkavukluk yapınca eline ne geçiyor sanki? Babamın öbür dünyaya göçtüğü doğrudur. Ben de bir ay sonra, Pskov’dan evime dönüyorum, ne para ne pul... Ne namussuz kardeşim, ne de annem –para şöyle dursun– haber bile yollamadılar! Bir köpekmişim gibi!.. Pskov’da bir ay boyunca yatakta ateşler içinde kıvrandım!”

“Ey Tanrım!” Memur kollarını havaya kaldırdı. “Ve şimdi, bir anda en azından bir milyona kavuşacaksınız.”

Rogojin öfkeyle, “Ona da ne oluyor?” dedi. “Önümde dört ayak üstünde yürüsen de benden bir kapık bile alamazsın.”

“Yürürüm! Kesinlikle yaparım!”

“Sana hiçbir şey vermeyeceğim! Karşımda bir hafta boyu el çırpıp oynasan da vermem!”

“Verme! Ama ben yine de oynarım. Karımı da ufaklıkları da bırakır, senin için el çırpıp oynarım.”

“Tüh sana!” Kara yağız delikanlı tükürdü. Sonra Prens’e döndü: “Beş hafta evvel, ben de sizin gibi elimde bohçayla babamın evinden kaçıp Pskov’a, teyzemin yanına gittim. Orada havale geçirdim. Babam ben yokken öldü. Beyin kanamasından gitti.

Toprağı bol olsun, az kalsın beni öbür dünyaya gönderecekti!
Size yemin ederim Prens, kaçmasaydım beni öldürecekti.”

Prens, koyun postuna sarınmış milyonere merakla baktı.

“Onu kızdıracak bir şey mi yaptınız?” diye sordu.

Kuşkusuz milyonluk miras olayı kendi başına son derece ilgi çekiciydi, ama Prens’in merak ettiği başka bir şey daha vardı. Rogojin, Prens’le sohbet etmeye çok hevesliydi; ancak bu heves, içini dökme ve yakınlaşma ihtiyacından ziyade dalgınlık, kaygı ve heyecandan, biriyle karşılıklı çene çalma isteğinden kaynaklanıyordu. Belli ki Rogojin hâlâ sıtma nöbetinin etkisi altındaydı. Memura gelince, nefes almaya bile çekinerek, Rogojin’i pürdikkat dinliyor ve onun ağzından çıkacak her kelimeyi sanki bir elmas değerindeymiş gibi bekliyordu.

“Kızmasına kızdı... Haksız da değildi hani...” diye cevap verdi Rogojin. “Ama işimi asıl bitiren kardeşimdir. Annem zamanını ermişlerin hayat hikâyelerini okuyarak ya da başka yaşlı kadınlarla görüşerek geçirir. Kardeşim Semyon neye karar verirse evde o olur. Babamın öldüğünü bana söylemedi bile. Sebebini anlıyorum tabii. O sıralar aklım başımda değildi. Dediklerine göre telgraf göndermişler. Telgraf teyzemin eline geçmiş. Teyzem rahibeden beterdir; otuz seneden beri duldur ve günlerini sabahtan akşama dek çılgın ermişlerle geçirir. Sen telgraftan kork, açmadan hemen karakola götür... Telgraf hâlâ karakolda. Bütün olan biteni Vasili Vasilyiç Konev’den öğrendim; bana her şeyi yazdı. Geceleyin kardeşim, babamın tabutunun üstündeki sırma örtünün altın saçaklarını, ‘Bunlara para verildi.’ deyip kesmiş. İstesem, onu yalnız bunun için bile Sibiry’a yollayabilirim; çünkü mukaddes olana saygısızlık etmiştir. Bu yaptığı bir nevi küfür sayılır...”

“Hey sen, bostan korkuluğu!” diye döndü memura. “Kanunlara göre bu yaptığı küfür sayılır, öyle değil mi?”

Memur, hemen doğruladı:

“Evet, mukaddes olana küfürdür bu! Küfürdür!”

“Bu yüzden adamı Sibiryaya yollarlar, değil mi?”

“Sibiryaya! Evet, hemen Sibiryaya sürerler!”

Rogojin, Prens'e dönerek konuşmasını sürdürdü:

“Hâlâ yatakta olduğumu sanıyorlar; ama ben kimseye bir şey söylemeden trene binip, hasta hasta yola çıktım. Bekle beni Semyon Semyonoviç, kardeşim! Babamı bana karşı kışkırttığını biliyorum. Nastasya Filipovna yüzünden babam bana çok kızmıştı, doğruya doğru. Günah işledim.”

Memur bir şeyler hatırlıyormuş gibi sordu:

“Nastasya Filipovna mı?”

“Sen onu tanımazsın!” diye bağırdı Rogojin gergin bir tavırla.

Diğeri zafer kazanmış bir edayla, “Ama tanıyorum!” diye cevap verdi.

“Hadi canım, sanki bütün memlekette bir tane Nastasya Filipovna var! Hem sana bir şey söyleyeyim mi, çekilmez herifin tekisin!” Sonra Prens'e döndü:

“Sırtıma bunun gibi birinin bineceğini biliyordum zaten!”

“Yine de tanıyorum işte!” diye üsteledi memur. “Lebedev her şeyi bilir! Beni azarlıyorsunuz Ekselansları, ama ya size bunu ispat edersem? Nastasya Filipovna yüzünden babanız sizi zeytin sopasıyla dövmeye yeltenmişti. Nastasya Filipovna Baraşkova soylu bir kadındır. Çok zengin bir çiftlik sahibi olan Afanasiy İvanoviç Totzki ile de iyi anlaşılır. Totzki'nin üyesi olmadığı önemli bir kuruluş yoktur; oralarda tanıştığı General Epançin'le de iyi dostturlar.”

“Bak sen şu işe!” dedi sonunda Rogojin. Gerçekten de şaşırılmıştı.

“Şeytan görmesin yüzünü, onu sahiden de tanıyormuş!”

“Lebedev herkesi tanır, her şeyi bilir! Ben Ekselansları, Aleksaşka Lihaçev’i de iyi bilirim. Babasının ölümünden sonra, iki ay boyunca onunla birlikte köşe bucak dolaştık. Lebedev olmadan, bir adım atamazdı. Şu anda borç yüzünden hapis yatıyor. O günlerde Armans’ı, Koraliya’yı, Prenses Patski’yi ve Nastasya Filipovna’yı tanıma fırsatı buldum. Birçok şeyi öğrenme imkânı yani...”

“Nastasya Filipovna mı? Yoksa Lihaçev ile arasında...” Rogojin hiddetle ona baktı; dudakları solmuştu ve titriyordu.

Memur telaşla, “Yok öyle bir şey! Yok! Hayatında sadece Totzki var. Lihaçev parasıyla bile amacına ulaşamadı; karşısındaki Armans değil çünkü. Bilindiği üzere, Nastasya Filipovna akşamları Büyük Tiyatro’da ya da Fransız Tiyatrosu’ndaki locasında olur. Subaylar istedikleri kadar konuşabilir, ama bir şey kanıtlayamazlar. ‘Nastasya Filipovna bu kadın işte...’ derler, hepsi bu kadar. Çünkü aslında hakkında söyleyebilecekleri bir şey yoktur.” dedi.

Rogojin asık bir yüzle söylenenleri onayladı:

“Evet. Zalejev’in bana anlattıkları da bu yönde. Dinleyin Prens, hiç unutmam, o gün üzerimde babamın üç senelik paltosuyla Nevski Caddesi’nden geçiyordum. Aynı anda Nastasya Filipovna bir mağazadan çıkmış, arabasına biniyordu. Onu görünce içimde bir şeylerin tutuştuğunu hissettim. Sonra Zalejev’e rastladım. Aynı çevrenin insanları değiliz; o tek gözlük takar, berber kalfaları gibi giyinir; oysa biz çamurlu çizmeyle gezer, tatsız tuzsuz çorbaya kaşık sallarız. Bana dedi ki: ‘O senin harcın değildir, bir prensesdir. İsmi Nastasya Filipovna Baraşkova. Totzki’yle yaşıyor, ama Totzki şimdi ondan kurtulmanın yollarını arıyor; çünkü adamın yaşı elli beşe geldi ve Petersburg’un en güzel kızlarından biriyle evlenmek istiyor.’ Ardından Nastasya’yı o günün akşamı Büyük Tiyatro’daki locasında görebileceğimi ekledi, bale temsili varmış... Babama ben akşama baleye gidiyorum diyecek halim yok. Dinlemez bile, gebertiverir! Yine de onu görebilmek için bir saatliğine gizlice kaçtım. Bütün gece hiç uyuyamadım.

Ertesi sabah babam bana yüzde beş faizli iki tane bono verdi. ‘Bunları sat, yedi bin beş yüz rubleyi Andreyev’in yazıhanesine götür, kalan on bini de bana getir. Sağda solda oyalanma. Hemen gel, bekliyorum.’ dedi. Bonoları satıp parayı aldım, ama Andreyev’e uğramadım. Doğruca İngiliz mağazasına gittim ve bütün parayı her birinde ceviz büyüklüğünde pırlanta olan bir çift küpeye harcadım. Para dört yüz ruble eksik geldi, ama kendimi tanıtınca mücevherleri aldım.

Elimde küpeler, Zalejev’e gittim. ‘Hemen Nastasya Filipovna’ya gidiyoruz kardeş.’ dedim. Gittik. Nereden geçtiğimin, nereye bastığımın, önümde, sağımda-solumda neler olduğunun farkında bile değildim. Bizi salonda kabul etti. Kendimi takdim etmeyince Zalejev, ‘Bunlar Parfen Rogojin’den, çünkü karşılaşmanızın hatırasına kabul buyurun.’ dedi. Nastasya paketi açtı ve gülümseyerek, ‘Dostunuz Rogojin Beyefendi’ye ilgisi için teşekkür ediniz.’ dedi, selam verip aramızdan ayrıldı. O anda ölmeye hazırdım! Zaten yanına giderken de nasılsa sağ çıkamam diye düşünüyordum. Utanıyordum, ağzımı bile açamadım, öylece aptal aptal kalakalmıştım. Bana en fazla acı veren, şu hayvan Zalejev’in her şeye sahip çıkmasıydı. Bizimkinin yüzü pembe, saçları kıvrıkcık ve pomatlıydı; damalı kravatıyla modaaya uygun giyinmişti. Kırıtıp duruyordu. Ben ise ufak tefektim, üzerimdekiler de döküntü... Hiç kuşku yok, onunla beni karıştırdı! Dışarı çıkınca ona, ‘Aklından bile geçirme sakın, anladın mı?’ dedim. Güldü. ‘Semyon Parfeniç’e nasıl hesap vereceksin, onu düşün sen!’ dedi. O akşam kendimi Neva’nın sularına bırakmak istedim, ama yine de eve döndüm.”

Memur bütün vücuduyla titredi ve Prens’e dönerek, “Aman!” dedi. “Toprağı bol olsun, Semyon Semyonoviç değil on bin ruble, on ruble için bile adamı gebertirdi.”

Prens büyük bir merakla, benzi atmış Rogojin’i inceliyordu.

“Gebertirdi!” diye tekrarladı Rogojin. “Senin de bilmediğin bir şey yok...” Sonra Pren’s’e döndü:

“Babam her şeyi öğrenmiş. Zaten Zalejev de her yoldan geçene olan biteni anlatmış. Babam beni en üst kata hapsetti ve bir saat boyunca, o ünlü derslerinden birini verdi, ‘Seninle daha işim bitmedi, gece vedalaşmaya geleceğim.’ dedi. Ne sanıyorsun? Bizim ihtiyar Nastasya Filipovna’ya gitmiş, yerlere dek eğilerek onu selamlamış, yalvarıp yakarmış. Sonunda Nastasya, kutuyu babamın suratına fırlatmış, ‘Al bakalım kır sakallı! Bu küpeler şimdi on kat daha değerli benim için; çünkü Parfen onlar için başını belaya sokmuş. Parfen Semyonoviç’e benden selam söyle ve teşekkür et.’ demiş. O esnada ben, Seryojka Protoşin’den yirmi ruble borç aldım ve annem hayır dualarıyla Pskov trenine bindim. Vardığımda ateşler içinde yanıyordum. Kocakarılar beni okuyup üfleterek iyileştirmeye çalıştılar. Sarhoş gibiydim. Daha sonra elimdeki son parayla meyhaneye koştum ve bütün gece sürttüm durdum. Sabahleyin de sıtmaya yakalandım. Üstelik bir de köpek ısırılmıştı beni. Güç bela kendime geldim.”

Memur ellerini ovuşturarak güldü:

“Nastasya Filipovna bu işe ne diyecek, göreceğiz artık. Bakalım nasıl hediyeler alacağız kendisine...”

Rogojin memuru kolundan tutup tartakladı ve “Nastasya Filipovna’nın ismini bir daha ağzına alırsan, yemin ederim kamçılarım seni!” diye bağırdı. “Lihaçev’le gezip tozmuş olsan bile fark etmez!”

“Kamçılarsan, bunları kabul ediyorsun demektir. Hadi kamçıla beni... Hah, geldik işte!”

Gerçekten de tren o sırada istasyona giriyordu. Rogojin, gizlice geldiğini söylemiş olsa da onu bekleyenler vardı. Şapkalarını havada sallıyor ve çığlık atıyorlardı.

Rogojin, onlara zafer kazanmışçasına baktı. Dudakları kötü bir tebessümle kıvrılmıştı.

“Zalejev de burada.” diye mırıldandı ve Prens’e döndü:

“Prens, neden bilmem, ama seni sevdim. Belki de böyle bir zamanda sana rastladığımdandır. (Lebedev’i göstererek) Şuna da rastladım ancak sevmedim. Beni görmeye gel, Prens. Ayaklarından şu tozlukları atarız; sana en iyisinden bir samur kürk ve takım elbise alır, beyaz ya da istediğin bir renkte yelek veririm. Ceplerini de parayla doldururum, sonra... Nastasya Filipovna’ya gideriz! Gelir misin?”

Lebedev, ağırbaşlı bir tavırla araya girdi:

“Bunu kaçırmayın derim, Prens Lev Nikolayeviç! Ah, kaçırmayın bunu...”

Prens Mişkin ayağa kalktı, elini kibarca Rogojin’e uzatıp büyük bir nezaketle, “Memnuniyetle gelirim.” dedi. “Hatta zamanım olursa, bugün bile gelebilirim. Beni sevdiğiniz için çok teşekkür ederim. Açık söyleyeyim, ben de sizden çok hoşlandım, özellikle de şu pırlanta küpe hikâyesini anlatırken. Ondan evvel de sizi sevmiştim, yüzünüz asık olsa bile. Giysiler ve kürk palto için de size minnettarım; yakında gerçekten giysiye de, paltoya da ihtiyacım olacak. Para konusuna gelince, şu anda cebimde tek bir kapık bile yok.”

“Paranız olacak, akşama cepleriniz dolacak.”

“Dolacak!” diye tekrarladı memur. “Gün batmadan önce paranız olacak!”

“Prens, kadınlara düşkün müsünüz? Bunu önceden söyleyin bana?”

“Ben mi?.. Doğuştan gelen bir hastalık yüzünden, hiç tanımadım kadınları.”

“Öyleyse...” dedi Rogojin. “Sahiden de ermiş bir adamsın sen Prens. Tanrı senin gibileri sever!”

Memur tekrarladı:

“Tanrı böylelerini sever!”

Rogojin, Lebedev’e dönerek, “Sen de gel benimle, kâtipçik!” dedi ve hep birlikte vagon dan çıktılar.

Lebedev amacına ulaşmıştı. Az sonra gürültücü grup Voznesenski Caddesi’ne doğru uzaklaştı. Prens’in, Liteynaya’ya sapması gerekiyordu. Hava nemli ve sisliydi; Prens yoldan geçenlere sorup daha üç verstlik¹ yolu olduğunu öğrenince bir araba tutmaya karar verdi.

1 Verst: 1,0668 km’ye karşılık gelen Rus uzunluk ölçü birimi. (ç.n.)

II

General Epançin, Liteynaya'dan az ötede, Preobrajeniye Kilisesi'nin yanında, kendine ait bir evde oturuyordu. Generalin, beşi kirada olan altı dairelik bu olağanüstü ikametgâhının dışında, Sadovaya'da, epey iyi kazanç getiren büyük bir konutu daha vardı. Bu iki evden başka, Petersburg civarında muhteşem bir mülkün ve bir de fabrikanın sahibiydi. Epançin çok önemli birkaç şirkette ortak ve söz sahibiydi; önemli meşguliyetleri, takdire değer ilişkileri ve hatırı sayılır bir servete sahip biri olarak ün yapmıştı.

Oysa İvan Fedoroviç Epançin'in eğitim görmediği ve bir asker çocuğu olduğu biliniyordu. Hiç kuşkusuz bununla gurur duymalıydı. Akıllı bir adamdı, ancak bağışlanabilir bazı küçük kusurları da vardı ve ailesiyle ilgili konuşmalardan hoşlandığı söylenemezdi. Kesinlikle son derece maharetli biriydi; silik kalması gereken durumlarda geride kalmayı iyi bilirdi. Pek çok kişi, sadeliğinden ve her zaman yerini bilme özelliğinden dolayı ona değer verirdi. Oysa İvan Fedoroviç'in içinden neler geçtiğini bir bilselerdi!

Görmüş geçirmiş, günlük hayatta son derece becerikli ve kayda değer özelliklere sahip biri olmasına rağmen, kendini başkalarının fikirlerinin uygulayıcısı olarak göstermekten hoşlanırdı; bir de baştan aşağı Rus ve candan görünmeye gayret ederdi. Bu son özelliğiyle ilgili hakkında fıkralar anlatılırdı, ancak General en gülünç olaylarda bile iyimserliğini korurdu. Üstelik şanslı biriydi, kâğıt oyunlarında bile... Kartlara karşı bu önemsiz gibi görünen ve aslında epey işe yarayan zaafını gizlemekten ziyade açığa vururdu. Geniş bir çevreye sahipti, tabii "büyük başlar" çoğunlukta idi. Bütün umudu gelecekteydi, acele etmiyordu; her

şey zamanla ve sırasıyla gerçekleşecekti. General Epançin sadece elli altı yaşındaydı, parlak ve gerçek hayatın başladığı olgunluk çağında. Sağlığı, yüzünün rengi, kara olsa bile sağlam dişleri, tıknaz, ama güçlü yapısı, sabahları iş yerinde ciddi, akşamları oyun masasında ya da evinde neşeli olan yüzü bugün –ve gelecekte– başarılı olmasını sağlıyor ve hayatına mutluluk katıyordu.

General, pırıl pırıl bir ailenin reisiydi. Evinde General'in umutlarını besleyen, amaçlarını yönelttiği şeyler vardı. Zaten hayatta bir babanın gayelerinden daha kutsal ve önemli ne olabilir ki? General'in ailesi; karısı ve üç yetişkin kızından oluşuyordu. Uzun yıllar önce, daha teğmenken, aşağı yukarı kendisiyle aynı yaşta, ne eğitilmiş ne de güzel sayılabilecek bir kızla evlenmişti. Karısı çeyiz olarak ancak elli köle getirmişti, ama servetin temeli de bunlarla atılmıştı. General bu erken evliliğinden hiç şikâyet etmemiş, düşüncesizce işlenmiş bir gençlik hatası olarak görmemişti. Aksine, karısına o denli saygı gösterir ve zaman zaman ondan öyle çekinirdi ki ona karşı sevgi duyduğu bile söylenebilirdi.

Generalin karısı, ünlü olmasa da eskilere dayanan Mişkin Prenslere soyundan geliyordu. O zamanın etkili simalarından biri, genç Prenses'in yuva kurmasına yardım etmeyi kabul etmişti; bu iyilik onun için önemsizdi tabii. Adam, genç subaya bir kapı açmış, onu cesaretlendirmişti; oysa buna lüzum yoktu, bir bakış bile bu işi bağlamaya yeterli olacaktı! Ender bazı olayların dışında, karı-kocanın uzun ortak yaşamları anlayış ve huzur içinde geçti. General'in karısı, daha küçük yaşta, soyunun son prensesi oluşu ve vasıflarından dolayı kendine yüksek tabakadan birkaç koruyucu edinmeyi başarmıştı. Daha sonraları, kocasının mevkisi ve serveti yüzünden bu çevrenin mensupları tarafından benimsenmeye ve kendini daha rahat hissetmeye başlamıştı.

Son yıllarda General'in üç kızı Aleksandra, Adelaida ve Aglaya büyüyüp olgunlaşmıştı. Taşındıkları Epançin isminin asilliğiyle övünemeyecekleri doğrudu, ama anneleri tarafından prens soyundan geliyorlardı. Ayrıca hatırı sayılır drahomaları ve belki

de gelecekte parlak bir mevki sahibi olmayı vaat eden bir babaları vardı. En önemlisi de, yirmi beşini geçmiş en büyükleri Aleksandra dahil, üçü de son derece hoş kızlardı. Ortanca kız yirmi üç yaşındaydı. Küçüğü Aglaya ise yirmisini yeni doldurmuştu. Küçük kız çok güzeldi; bu yüzden yüksek tabakada dikkatleri çekmeye başlamıştı. Kızların üçü de bilgili, akıllı ve yetenekliydi. Birbirlerini çok sevip desteklediklerini herkes biliyordu; iki büyük kızın, evin gözbebeği olan küçük kardeşleri için buldukları bir fedakârlıktan bile bahsediliyordu. Toplum içinde öne çıkmaktan hoşlanmıyorlardı, son derece mütevazıydılar. Kimse onları kibirli ve küstah olmakla suçlayamazdı, ama gururlu ve kendi değerlerinin bilincinde oldukları bir gerçekti. Büyük kız müzisyendi. Ortanca çok iyi resim yapardı, ancak uzun yıllar bunun farkında değildi. Bu becerisi son günlerde bir rastlantı neticesinde ortaya çıkmıştı. Kısacası kızlardan övgüyle söz edilirdi. Ama kötü yürekli de yok değildi; bu insanlar dehşetle, kızların çok fazla kitap okuduklarını söylerlerdi. Kardeşler evlenme konusunda acele etmiyorlardı; ebeveynlerinin gaye ve istekleri bilindiğinden, bu özellikleri daha da dikkat çekiyordu.

Prens, General'in kapısını çaldığı zaman saat on bir sularıydı. General ikinci katta, gösterişli sayılmasa da bulunduğu mevkiye uygun bir dairede oturuyordu. Kapıyı üniformalı bir uşak açtı. Prens kendisini ve bohçayı kuşkuyla süzen bu adama uzun açıklamalar yapmak zorunda kaldı. Kendisinin gerçekten de Prens Mişkin olduğunu ve General'i önemli bir mesele yüzünden görmesi gerektiğini birkaç kez tekrarladıktan sonra şaşkın uşak onu kabul salonuna bitişik hole aldı. Orada, sabahları General'e ziyaretçileri bildirme görevini yürüten başka birine Prens'i teslim etti. Üzerinde frak olan ve düşünceli bir yüz ifadesi takınan kırk yaşlarındaki bu adam General'in özel uşağıydı ve bu yüzden sorumluluklarının ve değerinin bilincindeydi.

Uşak acele etmeden ciddi bir tavırla koltuğuna otururken, kucağında bohçasıyla yanındaki bir iskemleye oturan Prens'e şaşkın şaşkın baktı:

“Kabul salonunda bekleyin, bohçanızı da burada bırakın” dedi.

“İzin verirseniz, burada sizinle bekleyeyim. O odada yalnız ne yapayım?”

“Burada beklemeniz doğru olmaz; çünkü siz ziyaretçisiniz, yani misafir. General'in kendisini mi görmek istiyorsunuz?”

Belli ki uşağın gönlü böyle bir ziyaretçiyi içeri bırakmaya razı olamıyordu, bu yüzden bir kez daha sorma gereği duymuştu.

“Evet, kendisiyle bir meseleyi görüşecektim...” diye söze başladı Prens.

“Meselenin ne olduğu beni alâkadar etmez. Görevim sadece sizin gelmiş olduğunuzu bildirmek. Ama kâtip olmadan ziyaretinizi haber veremem.”

Uşağın kuşkusu gitgide artıyordu. Prens her zamanki ziyaretçilere hiç mi hiç benzemiyordu. General sık sık, hemen hemen her gün, belirli saatlerde iş için gelen çeşitli adamları kabul etse bile, alışkanlıkları ve geniş yetkisine rağmen, uşak yine de büyük bir şüphe içindeydi. Bu ziyaret için kâtibin aracılık etmesi şarttı.

“Siz sahiden de...” diye söze başladı uşak ve kısa bir sessizlikten sonra “Yurt dışından mı geliyorsunuz?” diye tamamladı sorusunu. Belki de “Siz sahiden Prens Mişkin misiniz?” diye sormak istiyordu.

“Evet, az evvel trenden indim. Aslında ‘Siz sahiden Prens Mişkin misiniz?’ diye sormak istediniz, ama kibarlığınız yüzünden sormadınız.”

Uşak şaşırılmıştı. “Hımm...” diye homurdandı.

“Yalan söylemedim. Sizi temin ederim. Başınıza bir iş açmam. Kılığımıza ve bohçama gelince, bunda şaşılacak bir şey yok. Bugünlerde durumum pek parlak değil.”

“Hımm... Beni endişelendiren bu değil. Geldiğinizi haber vermek zorundayım, kâtip sizinle görüşür. Ama eğer siz... Siz eğer... İzninizle sorayım, yoksul olduğunuzdan... General'den bu konuda bir yardım beklediğiniz için mi kendisiyle görüşmek istiyordunuz?”

“Hayır, bu konuda gönlünüzü rahat tutun. Benim görüşmek istediğim mesele bambaşka, inanın.”

“Bağışlayın, görünüşünüz yüzünden sordum bunu. Kâtibi bekleyin. Şu anda kendileri Albay'la ilgileniyor, gelip size eşlik edecektir.”

“Belli ki uzunca bir süre bekleyeceğim. Sizden bir şey rica edeceğim. Pipomla tütünüm yanımda. Burada tütün içebileceğim bir yer var mı?”

“Tütün içmek mi?” Uşak küçümseyerek baktı Prens'e, kulaklarına inanamıyor gibiydi. “Tütün mü içeceksiniz? Hayır, burada tütün içemezsiniz, bunu düşünmeniz bile utanç verici. Tuhaf, çok tuhaf...”

“Bu odada içmem tabii. Bana göstereceğiniz bir yere gidip içerdim tütünümlü, üç saattir içmedim. Ama siz bilirsiniz yine de. Bir atasözü vardır: Her horoz...”

“Ama sizin gibi birinin ziyarete geldiğini nasıl haber veririm?” diye geveledi uşak, kendini tutamamıştı. “Bir kere burada değil, kabul salonunda beklemeniz gerekiyor; çünkü siz ziyaretçi sınıfına giriyorsunuz. Azar işitirim sonra... Ne yapıyorsunuz? Yoksa bizde kalmaya mı niyetlisiniz?” diye ekledi, Prens'in ona bir türlü rahat vermediği anlaşılacak bohçasına göz ucuyla bakarak.

“Hayır, böyle bir niyetim yok. Israr etseler de kalamam. Ben sadece tanışmaya geldim, hepsi bu.”

“Ne, tanışmaya mı?!” dedi uşak şaşırarak. İyice kuşkulanmıştı. “Ama az evvel öyle dememiştiniz, bir mesele yüzünden geldiğinizi söylemiştiniz?”

“Bir mesele var tabii... Bir konuda akıl danışmak istiyorum. Ama asıl amacım kendimi tanıtmak; çünkü ben Prens Mişkin'im. General'in karısı da son Prenses Mişkin'dir. Mişkin sülalesinden ikimiz dışında kimse kalmadı.”

Uşak afallamış ve bu kez de korkmuştu.

“Siz bir de akraba mısınız?”

“Hem öyle, hem de değil. Aslında iyice araştırarak olursak akrabamız tabii, ama çok uzaktan; o kadar ki bize akraba bile denemez. Yurt dışındayken General'in karısına bir mektup yollamıştım, ama cevap vermedi. Yine de döndüğüm zaman onunla bağlantı kurmam gerektiğini düşündüm. Bütün bunları size endişe etmeyesiniz diye anlatıyorum; çünkü hâlâ tedirgin olduğunuzu görüyorum. Prens Mişkin diye haber verin, ismim ziyaret sebepimi de açıklayacaktır. Beni kabul ederler ise ne âlâ; etmezler ise o da iyi, belki daha da iyi olur. Ama kabul etmeyeceklerini sanmam. General'in karısının, soyunun en büyük ve tek temsilcisini görmek isteyeceğine inanıyorum; çünkü bildiğim kadarıyla soyuna değer veren bir kadınımış.”

Prens'in konuşması son derece doğaldı fakat içinde buldukları durumda uygun değildi. Deneyimli hizmetkâr, uşaklar arasında doğal ve uygun olan böyle bir sohbetin bir uşak ile bir misafir arasında geçmesinin hiç de yakışık almayacağını farkındaydı. *Hizmetkârlar*, efendilerin sandıklarından çok daha akıllıydılar. O sırada uşağın aklından şunlar geçiyordu: Prens ya sadece sadaka istemeye gelen bir serseriydi, ya da hiç gururu olmayan bir budala... Çünkü haysiyetli ve akli başında bir prens holde oturup bir hizmetkâra işlerinden bahsetmeye kalkışmazdı. Her iki durumda da sorumluluğu kendi üstlenmek mecburiyetinde değil miydi?

“Yine de kabul salonunda beklemeniz gerekirdi.” diye üsteledi uşak.

Prens neşeyle güldü:

“Salonda otursaydım, size bunları anlatamazdım. Üstelik pelerininime ve bohçama bakarak hâlâ tedirginlik duyacaktınız. Oysa şimdi, belki kâtibi beklemeyip gelişimi kendiniz haber verebilirsiniz.”

“Sizin gibi bir ziyaretçiyi, kâtibin aracılığı olmadan haber vermem. Az evvel General de yanında Albay varken içeriye kimseyi almamamı söylediler. Sadece Gavrila Ardalyonoviç içeri habersiz girebiliyor.”

“Memur mu kendisi?”

“Gavrila Ardalyonoviç mi? Hayır, şirkette kendi hesabına çalışır. Bohçanızı şuraya koyun.”

“Ben de bunu düşünüyordum. Bir de izninizle, pelerinimi çıkarayım.”

“Çıkarın tabii. İçeri pelerinizle giremezsiniz.”

Prens kalktı, aceleyle pelerinini çıkardı. Üzerinde artık eskimiş de olsa iyi dikilmiş, düzgün bir ceket vardı. Yeleğinden çelik bir zincir sarkıyordu. Zincirin ucunda İsviçre yapımı gümüş bir saat asılıydı.

Prens’in budala olduğunu düşünen General’in uşağı –artık kesinlikle bu kanıya varmıştı– bir ziyaretçiyle böyle samimi bir sohbeti sürdürmenin uygun olmayacağına karar verdi. Prens’ten hoşlanmıştı, ama bununla birlikte içinde ona karşı bir öfke de uyanmıştı.

Tekrar yerine oturan Prens sordu: “Generalin karısı beni ne zaman kabul ederler?”

“Bunu bilemem. Görevlerim dışında. Ama Hanımefendi'nin kabul saatleri kişiye göre değişir. Mesela terzi on birde kabul edilir. Gavrila Ardalyonoviç ise herkesten önce girer yanına, hatta kahvaltıya bile geldiği olur.”

“Kışın buradaki evler yurt dışındakilerden daha sıcak oluyor,” dedi Prens. “Oralarda ise hava bizim buralara göre daha sıcak. Sokakta üşümeyiz, ama biz Ruslar alışkın olmadığımızdan içeride bir türlü ısınamayız.”

“Evleri ısıtmazlar mı ki?”

“Isıtırlar. Ancak evlerinin planları farklı... Bacalarla pencerelerinin demek istiyorum.”

“Hımm... Dışarıda uzun süre mi kaldınız?”

“Evet. Dört sene. Aslında ben hep aynı yerde, bir köyde kaldım.”

“Buraları unuttunuz mu?”

“Sahiden de unuttum sayılır. İnanır mısınız, Rusça konuşabildiğime şaşıyorum. İşte şu anda sizinle sohbet ediyorum, bir yandan da ‘İyi konuşuyorum!’ diyorum içimden. Belki de bu yüzden bu kadar çok konuşuyorum. Dünden beri sürekli Rusça konuşmak istiyorum.”

“Bak sen şu işe! Önceleri Petersburg'da mı oturuyordunuz?” Uşak devam etmemek için gayret etse de böyle kibar bir sohbeti kaçırmak istemiyordu.

“Petersburg'da mı? Hiç bulunmadım, geçerken uğradım sadece. Eskiden burayı bilmiyordum. Şimdi ise öyle çok değişiklik olmuş ki bilenler bile yeniden öğrenmek zorunda kalmış diyorlar. Şu sıralar, mahkemelerden çok konuşuluyor.”

“Hımm! Mahkemeler... Oradaki mahkemeler adil mi?”

“Bilmiyorum. Ama bizimkiler konusunda iyi şeyler duydum. Bizde idam cezası yok mesela.”

“Orada var mı?”

“Evet. Fransa’da gördüm. Lyon’da... Schneider götürmüştü.”

“Asıyorlar mı?”

“Hayır. Fransa’da kafa kesiyorlar.”

“Adam bağılıyor mu peki?”

“Göz açıp kapayana dek kafa uçup yere düşüyor. Adamı giyotin denen uzun bir makineye yerleştiriyorlar; ağır, geniş bir bıçak hızla iniveriyor. Bir anlık iş. Kararın okunması, adamın idam sehпасına çıkarılması, bütün bu hazırlık süreci işin en kötü tarafı... Herkes seyretmeye koşuyor, kadınlar bile! Ama onların izlemesi istenmiyor.”

“Onlara göre değil!”

“Değil tabii! Böyle bir işkenceye seyirci olmak! Suçlu, zeki, akıllı, cesur, gücü kuvveti yerinde biriydi. Legros’tu ismi. Ama ister inanın ister inanmayın, idam sehпасına çıkarken yüzü kireç gibiydi ve ağlıyordu. Bu olanları aklım almıyor... Vahşet bu! Ufak bir çocuk korkudan ağlayabilir; ama kırk beş yaşında, o zamana dek herhalde hiç ağlamamış birinin korkudan gözyaşı dökceği aklıma gelmezdi... O adamın ruhunda o anda neler oluyor, kim bilir? Sınırların zorlandığı bir durum yaşanıyor. İnsan ruhuna işkence ediliyor. Kutsal Kitap’ta ‘Öldürmeyeceksin’ denmiştir. O öldürdü diye onu da mı öldürmek gerekiyor? Hayır, olmaz! Üzerinden bir ay geçti, ama bu olay hâlâ gözlerimin önünde. Beş kez de rüyama girdi.” Prens bunları söylerken heyecanlanmıştı; eskisi gibi kısık sesle konuşuyordu, ama solgun yüzüne renk gelmişti.

Uşak bu konuşmanın bitmesini istemiyormuşçasına Prens’i ilgiyle dinliyordu; belki o da biraz hayal ve düşünce gücüne sahip biriydi. “Fazla ızdırıp çekmemesi, hemen ölmesi iyi.” diye belirtti.

“Demek...” diye telaşla söze başladı Prens. “Demek bunun farkına vardınız, herkes gibi siz de bunun farkındasınız. Giyotin